

Karolëna Weber

Klasë I-III spòdleczny szkòtë
(1 ùczbòwò gòdzëna)

Dzél 2. Kaszëbsczi z Montessori. Antonimë

Céle ùczbë

- nalézienié pôrów rzeczi, jaczich pòzwë są do se procëmnë,
- przërëchtowanié do pisaniô i czëtaniô,
- rozwijanié jãzëkowi swiãdë;

Nòuczny materiôł

kòrtë z òdjimkama procëmnëch do se wërazów (jeden zestów zawierô mòtą kropkã ù górë, drëdzi je bez kropczki), pòdpisë do nalepieniô slòdë kòzdi kòrtë

Cyg ùczbë

1. Szkólny witô sã z ùczniama, a pòstãpno rôczy ùczniów do pròcë, gòdajãcë: *To są mòje kòrtë z procëmnotama. Dzysò bãdzemë pòznawac rozmajité procëmnë do se wërazë.*
2. Szkólny wëbiërô jednégo chãtnégò szkòłownika i prosy gò, bë przëniósł zestów kòrtów z antonimama z pòlëcë i razã z drëchã ùložil je na tówce abò wëscélòkù w prawim gòrnym nòrce. Reszta szkòłòków przëzërô sã ùktòdaniémù.
3. Szkólny gòdò do jednégo ze szkòłowników: *Terò pòwiém cë czile słowów: smùtny – wiesòli, mòti – wiòldzi.* Czej ùczëń zrozmiëje ò co chòdzy, mòże sòm òdpòwiedzec ùktòdajãcë czile włòsnëch procëmnëch wërazów. Szkólny rôczy wszëtczich chãtnëch szkòłòków do wëmëszlëniô i pòwiedzëniô przëniòmni jedny pôrë procëmnotow.
4. Szkólny rozktòdò wszëtczë kòrtë z kropkã w gòrny rëdze na wëscélòkù abò tówce, wiedno nazëwajãcë kòzdi òdjimk.
5. Szkólny bédëje, bë jednã z zaòstãtëch kòrtów pòložëc pòd pierszim òdjimkã i gòsno wëmòwiò pòzwã kòrtë, chtërna je na wiëchrzu, a pòzni pòzwã kòrtë, chtërna je na spòdkù. Pòstãpno pitò: *Sq to antonimë?* Jeżlë szkòlòcë òbòczã, że pòzwë na kòrtach do se nie pasëjã, tej majã za zadanié przekładac pòstãpnë jãz do nalézeniô pasowny. Pasownã kòrtã kładã pòd kòrtã z kropkã.

6. Szkólny prosy, bë ùczniowie razã i samòdzëlnò dopasowelë pòostatë kòrtë do rëchli wëtozonëch kòrtów z kropkama.
7. Na zakùnczenié ùczbë szkólny pòwtòrzò razã z ùczniama wszëtczë antonimë – prosy ò pòwtòrzenié gòsno, cëchò, redosnym abò kòmùdnym gòsã. Czwiczenié wòrt je pòwtòrzëc czile razy.
8. Pò skùnczenim zajãców szkólny prosy jednégo ùcznia, bë zložil kòrtë do grëpë i òdložil całi materiôł na pòlëcã. Szkólny òddzãkòwiwò sã z ùczniama.

Wszëtczë graficznë materiãtë òstatë stwòrzonë przez autòrkã w programie Canva.

"Nauka poprzez doświadczenie w świecie
rzeczywistym przygotowuje Twoje dziecko niezwykle
dobrze do każdego środowiska."

Maria Montessori

570266284

kaszubska.edukacja.montessori@op.pl

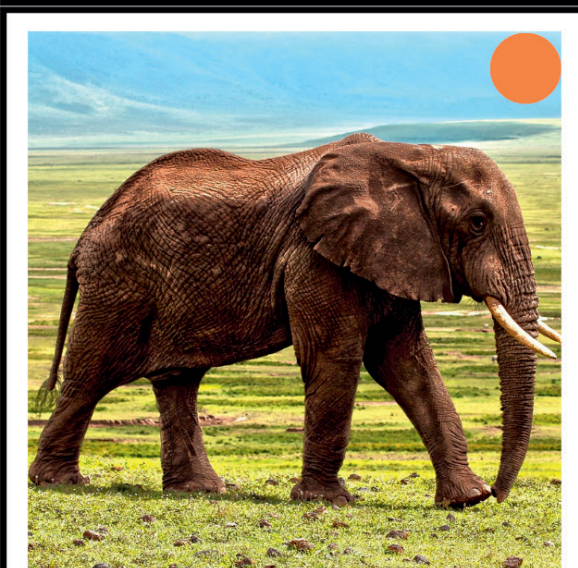
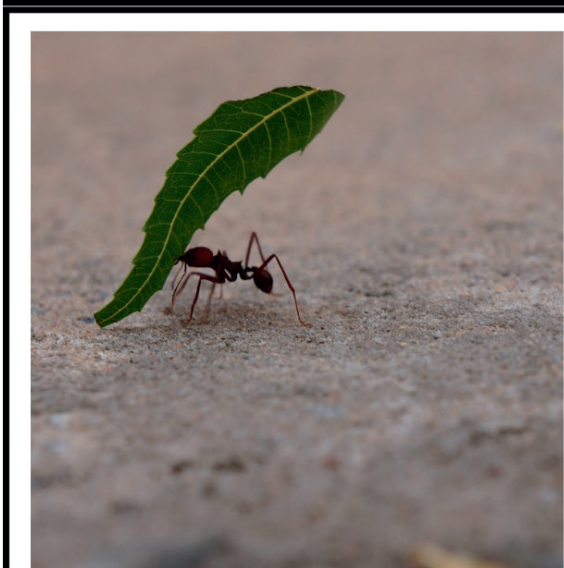
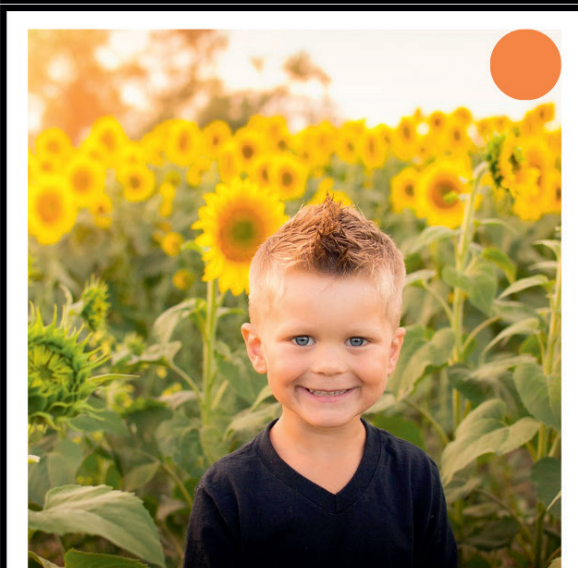
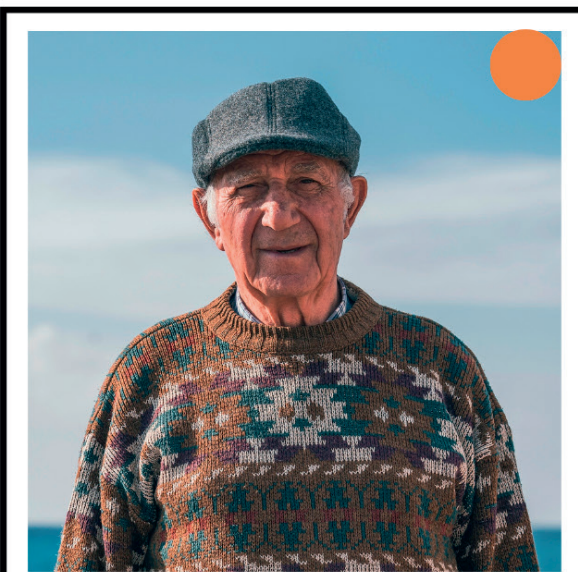
Kaszubska Edukacja Montessori

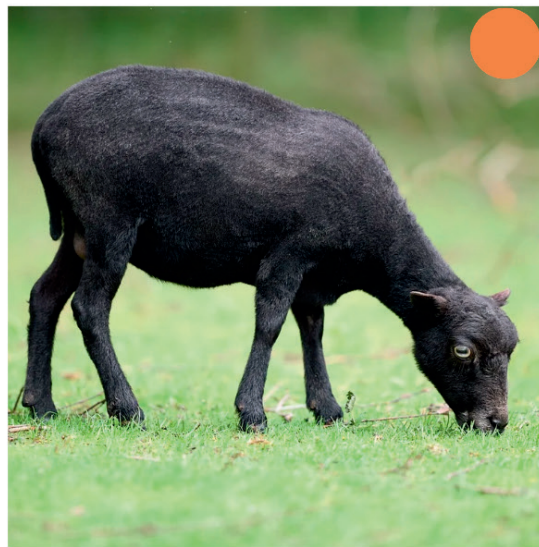

kaszubskaedukacjamontessori.pl

Karolëna Weber

absolwentka kaszëbsczi etnofilologie, pedagòg specjalny, robi z dzecama w spektrum autizmu. Autòrka wiërtzów w „Zymkù” i „Stegnie”. Doswiòdczenié zdobiwãta m.jin. w szkòle Montessori. Założëcëlka Kaszubskiej Edukacji Montessori – mòla, w chtërnym twòrzi autòrsczë edukacjowë materiãtë do nòuczni kaszëbsczégò jãzëka. Autòrka pierszich na swiece kaszëbszczich kòrt edukacjowëch Montessori i „Niezbëdnika kompletnego nauczyciela jëzyka kaszubskiego”. Laùreatka Plebiscytu „Dziennika Bałtyckiego” Nauczyciel Roku.

smùtny

wiôldzi

nisczi

biôti

stôri

môti

cwiardi

czôrny

młodi

wiesoti

miãtczi

wësoczi

Dzél 2. Gŏdómě ò naszi kùchnie.

Krĕjamnotě kùchniowi jizbě – swiat sprzãtów i szpizarni

Dzysdnia mómě do ùczinkù z praktykã dofùlowiwaniŏ słowów „kaszĕbskŏ”, „kaszĕbszczi” do pŏzwów rze-
czy zrzeszonĕch z kùchniã. Dzeje sã tak, chŏc baro
czãsto ni mómě niŏdñĕch zdrŏdłŏw, chtĕrno
dozwŏliwałĕbě na rzeszeniě jich z najim regionã.
Na przĕmiŏr je słowŏ *duchŏwka*, chtĕrno znajĕ
wiele mieszkañców Pŏlszczi. Jidze ò pieck do pie-
czeniŏ chleba abŏ kùchŏw pŏnazwŏny tak tradi-
cyjno w òbĕrdze ruszczĕgŏ zŏbŏru (Mazowsze, dzĕl
Małopŏlszczi). *Dmuchŏwka* bĕta pŏzwa włĕdzi abŏ
kŏmŏrĕ w pieckù (czãsto z kachłŏw), chtĕrna bĕta
wĕzwĕskiwnŏ do pieczeniŏ jŏdŏw abŏ zachŏwaniŏ
hĕcĕ ju przĕrĕchtowŏnĕgŏ jestkù. Je wiedzcĕ, ŏe
kaszebizna bez wiele lat ŏstŏwa pŏd cĕskã niem-
czĕznĕ, tej mĕ znajĕmĕ słowŏ *bratnik* abŏ *rĕrka*.
Słowŏ „bratnik” pŏchŏdŏ òd niemieczzĕgŏ słowa
„braten”, chtĕrno ŏznŏczŏ piec abŏ òpiekac, zŏs Ka-
szĕbi samĕgŏ słowa „bratnik” ùziwelĕ w znaczeni
piekarnika, mŏla pieczeniŏ.

Cĕle ùczbĕ:

- pŏznaniě terminologie zrzeszony z nŏrzãdłama do
warzeniŏ jestkù,
- pŏznaniě pŏzwów statkŏw i zrozumieniě
fùnkcyjnalnĕgŏ òkresliwaniŏ jich zŏrtŏw,
- pŏznaniě historycznĕch metodŏw przechŏwianiŏ
jŏdĕ,
- rozwij wiĕdzĕ ò kaszĕbszczi kùchnie,
- rozwij jãzĕkŏwĕch ùmiejàtnoscŏw, pŏszerzowaniě
zŏkrãzŏ słowiznĕ;

Metodĕ i fŏrmĕ prŏcĕ

samŏdzelnĕ dofùlowiwaniě kŏrtŏw prŏcĕ z pitaniama
a òdjimkama, kŏrbiŏnka

Cyg zajmŏw

1. Őpiszĕ chŏc jedno nŏrzãdłŏ wĕzwĕskiwnĕ histo-
riczno w kùchnie na Kaszĕbach.

.....
.....
.....
.....
.....

Przĕkładowŏ òdpŏwiesc: *Doma kŏl naszi ŏmĕ je
pieck z kachłŏw z takã kastkã z ŏelazła. Őb jesĕñ, czej
dozdrzeliwajã jabka, ŏma wĕdraŏiwŏ w nich dzurczi
i wkłŏdŏ kŏnfiturĕ z wiszniŏw. Jabka pŏzapiĕkĕ we
framùdze, bŏ wej tak ŏma tej-sej nazĕwŏ tã kastkã, sã
baro smaczĕnĕ.*

2. Dzysŏ mŏŏe letkŏ kùpic elektricznĕ wafelnice, chtĕr-
ne w czile minut dozwŏliwajã ceszĕc sã swiĕŏzima
wafłama. A wiĕsz tĕ, ŏe przŏdĕ na Kaszĕbach nie
znelĕ *gofrŏw*, le wafle piekĕ w cãzczich metalo-
wĕch wafelnicach wkłŏdŏnĕch miast fajerkŏw
w dzurĕ w place? Znajĕsz jich smakã? Wiĕsz, ŏe na
stŏrĕch wafelnicach bĕt wĕpisŏny przepis na wafle?

.....
.....
.....
.....
.....

Przĕkładowŏ òdpŏwiesc: *Kŏl ŏmĕ na scanie wisy takŏ
jakkĕ kãsk òkrãgłŏ wafelnica. Je baro cãŏkŏ. Sztŏtł
piekłĕch w ni wafłŏw narzucywŏny bez no nŏrzãdłŏ to
serca z taczim trzĕnŏrtŏwim karbŏwanim. Őma gŏdŏ,
ŏe taczĕ wafelnicĕ nigdĕ ni mŏŏe mĕc, blŏs òbczĕszczĕc
z pŏŏstatŏscŏw casta i smarowac tłuszczã przed
òdwieszeniã na scanã. Piekĕ w ni wafle majã pŏchã
kãsk za dĕmã.*

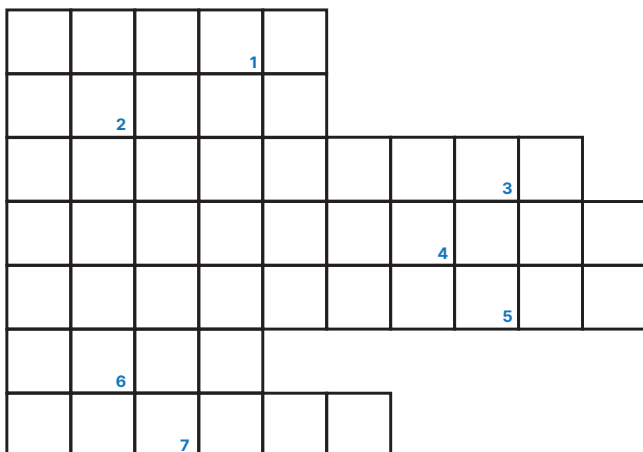
3. Miej starã wĕpisac jak nŏwiãcy słowŏw òkresliwajãcĕch
sprzãtĕ w kaszĕbszczi kùchnie, a pŏtemù wĕfùluj
krzĕŏwŏkã, a na kùñc òdczĕtŏj hasłŏ.

.....
.....
.....
.....
.....

Przĕkładowŏ òdpŏwiesc: *kŏrĕtkŏ, kŏpŏnka, bùdla,
zbŏnuszk, itd. czym wicy, tim lepi, bŏ wĕpisŏnĕ stŏwa
gwĕs mdã pŏmŏcã kŏl wĕfùlowiwaniŏ krzĕŏwŏczi.*

1. Nŏrzãdło do riwŏwaniŏ bŭlew na plĩce.
2. Mŏże z ni pic, abŏ rozplińcowac niã casto.
3. Nŏrzãdło do pieczeniŏ waflŏw.
4. Łěżka do nalěwaniŏ zupě.
5. Zbiěrnik na sledze.
6. Kŏpc do przechŏwianiŏ płodŏw zemi.
7. Kŏszik na drzŏzgã, sztěczci ŏpałowěgŏ drzewa (bez rãczci).

Ōdpŏwiescě: (1) riwka, (2) bŭdla, (3) wafelnica, (4) wa-
rzãchwia, (5) sledzownik, (6) mita, (7) ŏpŏłka.

4. W Kaszěbsczim Mŭzeum w Kartuzach stoi chŏdzarka z przetomŭ XIX i XX stalata. Niě, nie je to sprzãt AGD dobrze znŏny kŏžděmŭ z chěczě, le sza-
fa z děbeltowima scanama. Pŭstŏ przestrzěń midzě
bŭtnowima a běnowima scanama mia zagwěsniwac
ceplnã izolacjã dlŏ jestkŭ wsadzoněgŏ do běna ti
chŏdzarczci. Znajesz jině metodě chŏdzeniŏ? Jak
przŏdě chŏdzělě lemŏniadã przěrěchtowiwnã ŏb
lato do picěgŏ? Czŭł jes ŏ lodowniach?

.....
 .....
 .....

Przěkładowŏ ŏdpŏwiesc: Czŭł jem, że ŏb lato bŭdle
z napitkama spŭszcziwelě w wãbŏrkŭ do stědni.
Wŏda w stědni mia blŏs czile stopniŏw, co sprŏwiato,
że wěcygniãtŏ lemŏniada běta fejn zěmnŏ. Ōpa mie
pŏwiŏdŏt, że ŏb zěmã razã z jinyma chŏpama wěcynŏt
dubasě lodu na najim jezorze. Jŏ bě rŏd ŏbŏczĩł jak to
wědzrzało, le dzysŏ ju ni ma taczich zěmŏw...

5. Dzysŏ wnet kŏzdi gŏspŏdŏrz mŏ magazyně. Czãsto
mŏże letkŏ kŏntrolowac warěnczi běně z mŏbilczi,
bãdãcě na wczasach, chŏcbě na drědzim kŭncu
swiata. Przŏdě nie běto taczich luksusŏw, a płodě
zemi przechŏwiewelě w stodołach abŏ rozmajitěch
przechŏwalniach. Znajesz pŏjãcě mita, kŭla abŏ
sklep? Widzŏt jes czeděs chŏcbě jednã z taczich
prawie przechŏwalniŏw?

Na ŏdjimkŭ: Najazdowi sklep do bŭlew w zemi. Wŏz
bět zacygłi na sklepieniě, a bŭlwě zsěpiwelě przez
luczã (z klapã) w pŏsowie. Ōdjimk z gbŭrstwa Kŭprŏw
w Bŏrzestowczi Hěce.

Ōdjimk pŏchŏdzy z archiwŭm R. Nowakŏwsczěgŏ.

.....
 .....
 .....

Przěkładowŏ ŏdpŏwiesc: Kŏł ŏmě na gbŭrstwie je
takŏ kŭla wěmŭrowŏnŏ z cegłŏw i kamieni, zagłãbionŏ
w zemi, żebě zmniěszěc wmiكانيě cepta do běna.
Ōpa gŏdŏł mie těż ŏ mitach w pŏlu, chětěrne mŭszŏł
ŏbstŏniwac słomã i przěsěpac zemiã na zěmã.

6. Dzysŏ za miãsã jidzemě do krŏmŭ. Gŏdŏ sã, że
przŏdě zabijelě swiniã dwa razě ŏb rok i czasa-
ma, w dobrim rokŭ na Zeloně Swiãta. Wiěsz, jak
przechŏwiewelě taczě miãso? Wiěsz tě za czim
doma bětě beczczi i kamiŏnczi?

.....
 .....
 .....

Przěkładowŏ ŏdpŏwiesc: Na tŏrgŭ tam-sam widzã
wěcygajãcěch gŭrczi abŏ kapŭstã z wiŏldzich mŏdrěch
beczkŏw. Měszlã, że przŏdě beczczi bětě wězwěskiwŏ-
ně do przechŏwianiŏ jŏdě, le kŏł nas doma nicht ju
tegŏ nie robi, tej nijak nie znajã drobnotŏw. Czěj mã
kŏł ŏmě na gbŭrstwie, tej wěwiěm sã wicy.

7. Dzysŏ przerobizně przechŏwiewŏmě w szkłach za-
krãcywŏněch przěkriwkã. Przŏdě bětě to szkła
(weczi) ze szklanã przěkriwkã, chětěrnã wktŏde-
lě na gumŏwã ũszczelkã i docyskelě ŏsoblěwima
sprãżěnowima zacěskama. Widzŏt jes taczĩ wek?
Wiěsz, jak zamikelě taczě szkła?

.....
 .....
 .....

Przĕktadowŏ òdpŏwiesc: *Czasama óma prosy, żebĕ jŏ ji pŏmŏgł wĕfŭlowĕwac szkła brzadã. Czej ùktŏdŏm malĕnĕ na kŏmpŏt, òna sã jiwřĕje, że ni mŏże spaso-wac przĕkriwkŏw, bŏ szkła majã rozmajitĕ zãbĕ. Tej znerwŏwŏnŏ gŏdŏ, że przŏdĕ tegŏ nie bĕło, że te wĕczy bĕtĕ wiele lepszĕ. Le ò co jidze z tima wekama jŏ wied-no mŏm strach spĕtac.*

8. „Pech to pech”, tej „rĕga nieszczestlĕwĕch zdarzeniŏw” abŏ prosy „brak szczescŏ”, co colemãto rzeszi sã z rozmajitima kłŏpŏtama. Wiĕsz, że jesz pŏ II swiatowi wŏjnie pech był pŏzwã substancje, bãdãcy mieszaninã kalafŏnie i òleju, nŏczãscy parafinowĕgŏ abŏ lnianĕgŏ (pŏdŏnĕgŏ w iloścĕ kŏl 150 g na 1 kg sproszkowŏny kalafŏnie), jakŏ stosowŏnŏ bĕta do ùszczelniwaniŏ bŭdlŏw zamikŏnĕch tradycyjnyma kŏrkama, analogiczno do lakŭ abŏ pakŭ? Wiĕsz tĕ, jakŏ metoda bĕta wĕzwĕskiwŏnŏ do ùszczelniwaniŏ zbiĕrnikŏw z przerobiznama? Jaczĕ jesz znajesz spŏsobĕ zamikaniŏ zbiĕrnikŏw z przerobiznama? Ō pŏmŏc w òdpŏwiedzĕ nŏlepi pŏproszĕ ómã.

.....
 .....
 .....
 .....

Przĕktadowŏ òdpŏwiesc: *Mŏja óma zamikŏ szkła z marmŏladã, co majã bĕc na darĕnczi takã specjal-nã fŏliã (celofanã), chtĕrnã pŏtemŭ mŏckŏ ōbrzesziwŏ pŏwrŏzkã. Dzãka temŭ, tak gŏdŏ óma, cĕczer bĕnĕ marmŏladĕ sã nie psĕje.*

Do kŏszikŏw z przerobiznama ómĕ wktŏdatĕ tĕż bŭdelczy zamktĕ tropã i zalŏnĕ lakã bez zanurzeniĕ szijczy. Wĕwiĕdz sã, co mŏgłŏ bĕc zamiennikã lakŭ. A mŏże nŏpiĕrwi mŭszisz sã wĕwiedzec, co to je lak? Kŏ òd wiele lat je prawie czĕsto zabĕti.

9. Kaszĕbszczĕ gŏspŏdĕnie wiedno bĕtĕ samŏwĕstarczalĕ. Miałĕ starã, ōsoblĕwie w przĕtrŏfkŭ lokalizacje gbŭrstwa dalek òd wsĕ z krŏmã, ō takã aprowizacijã (zaŏpatrzeniĕ) kŏmŏrĕ, żebĕ niczĕgŏ nie zafelowa-ło do kuńca pŏstãpnĕgŏ przedeźniwnika (czas przed pŏstãpnyma zbiorama). Znajesz tĕ taczĕ regle ze swĕgŏ dodomŭ? A mŏże wcyg stosĕje je twŏja óma abŏ cotka dzes na wsĕ? Napiszĕ ò tim czile zdaniŏw.

Rafŏł Nowakŏwsczi

badĕra regionalnĕch kŭlinariŏw, autŏr rozmajitĕch tekstŏw ō kaszĕbszczi kŭchni, sãdza w kŭlinarnĕch kŏnkŭrsach, kŭlinarny kritik.

Klebbŏw Matis

prawnik, akademicczi szkŏlny, przĕnŏleźnik Radzĕznĕ Kaszĕbszczĕgŏ Jãzĕka i wespŏtãtŏżca Karna Kaszĕbszczi Młŏdżĕznĕ „Nowŏ Tatczĕzna”. Tłŏmacz i autŏr m.jin. Łacyńskŏ-pŏlskŏ-kaszĕbszczĕgŏ słowarza grzĕbiznĕ. Zajimŏ sã promŏdcjã i ùczãłim ōbrobieniem tematiczi prawŏw Kaszĕbŏw. Wespŏtrobi z prawnym karnã N3.Legal.

.....
 .....
 .....
 .....

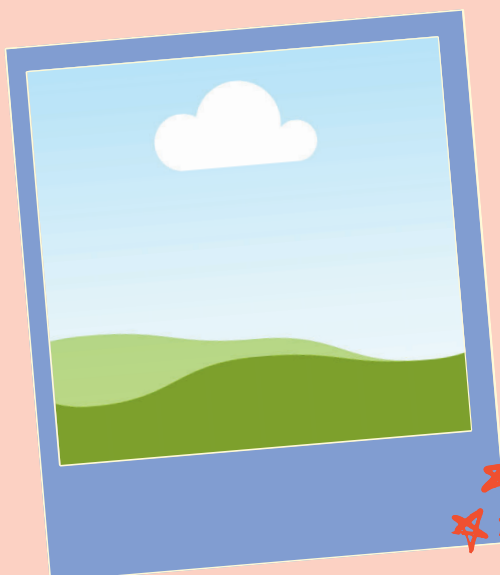
Przĕktadowŏ òdpŏwiesc: *Óma mŏ taczĕ he-ftĕ z wĕcynkama, przepisama i rozmajitima rada-ma. Jednĕgŏ razu widzŏł jem, że sã to m.jin. dora-dĕ dlŏ gŏspŏdĕniŏw, chtĕrne pŏkazĕjã jak miŏtĕbĕ przechŏwĕwac rozmajitĕ zortĕ ōgardowiznŏw i brzadu ōb zĕmã i zymk, tak żebĕ mŏgł z nich zwĕskac jaż do pŏstãpnĕgŏ sezonu. Pŏdług tegŏ co tam piszã, mar-chiew trzimŏnŏ w piŏskŭ w sklepie lepi sã trzimie jak w dzysdniowi chtŏdzarce.*

10. Żĕjemĕ w XXI stalãce, tej dzys nie brĕkŭjemĕ miec starĕ ō zapasĕ. Jeżlĕ rŏwnak miŏtĕbĕ jes wĕcygnãc wniosczy z doswiŏdczeniŏw przŏdkŏw, to co tĕ bĕ mŏgł zakŏnserwŏwac do wĕzwĕskaniŏ ōb zĕmã? Ōpiszĕ swŏje ŭdbĕ.

.....
 .....
 .....
 .....

Przĕktadowŏ òdpŏwiesc: *Gwĕs nŏproscy pŏzebrac rozmajitĕ zela i rutĕ w ōgrodze, pŏzreszĕwac je w pãczczy i wĕzwĕskac ōb zĕmã jakno przĕprawĕ abŏ do przĕrĕchtowaniŏ arbatŏw. Jŏ rŏwnak baro lubiã brzŏd, ōsoblĕwie na Wilĕji, temŭ rok roczno sĕszã z mĕmã wiele brzadu, żebĕ mŏc warzĕc z niĕgŏ nã smacznyã zupã, czej le mŏm na niã chãc.*

Pŏmĕslĕ nad mŏżlĕwŏscã włŏzeniŏ pŏchnã-cĕch zĕlŏw do czile bŭdlŏw z ōlejã. Prŏbŭj mies-zac smaczci, miej starã stwŏrzĕc smakŏwi ōlĕj, chtĕren rŏd wĕzwĕskŏsz do przĕprawieniŏ sa-lŏtĕ. Taczĕ doswiŏdczeniĕ mŏżeta tĕż przĕrĕch-towac razã, chŏcbĕ na zajmach kaszĕbszczĕgŏ w szkŏle.

MÓM NA MIONO

.....

Czej móm wòlny czas tej ...

Mòjim nôlepszim drëchã /
drëszką je ...

Jem ..... lat stôri / stôrô.

Mòją ùlëdóną farwą je ...

Ùczã sã kaszëbszczégò jãzëka, bò ...

Kôrtã prôcë ôstała wëkònónô przez Mikòtãjã Ridigera w programie Canva.